

WSTĘP

Finanse samorządowe stanowią istotny element finansów publicznych. Łączy je realizacja zadań służących zaspokojeniu potrzeb publicznych przy wykorzystaniu środków publicznych. Gospodarka finansowa opiera się na podobnych zasadach ogólnych, odnoszących się do aspektów racjonalności gromadzenia i wydatkowania pieniędzy publicznych. Pojawia się kontekst skuteczności i efektywności podejmowanych działań społecznych i gospodarczych, transparentności, odpowiedzialności i rozliczalności. Różni je wymiar przestrzenny, a w następstwie koncentracja na kwestiach lokalnych i regionalnych, a zatem najbliższych społecznościom zamieszkującym dany obszar wydzielony terytorialnie, odpowiadający danej jednostce samorządu gminnego, powiatowego lub wojewódzkiego.

Ostatnie kilka lat istotnie zmieniło rzeczywistość nie tylko w wymiarze globalnym czy ogólnokrajowym. Zjawiska kryzysowe, od pandemii COVID-19, poprzez bezpośrednie skutki wojny na Ukrainie i kryzysu migracyjnego po kryzys energetyczny, rosnącą inflację i problemy gospodarcze, znalazły odzwierciedlenie w sytuacji finansowej polskich samorządów. Z jednej strony pojawiły się nowe wyzwania i nowe potrzeby wydatkowe, z drugiej niestety, wobec opóźnionych zmian w zakresie dochodów własnych, wzrosło uzależnienie od finansowania zewnętrznego zarówno poprzez transfery z budżetu państwa, jak i publicznych funduszy celowych. Nie ustają dyskusje i w gronie praktyków życia społeczno-gospodarczego, i wśród badaczy problematyki samorządowej, czy i w jakim zakresie jednostki samorządu terytorialnego w Polsce dysponują samodzielnością finansową, nie tylko w aspekcie dochodowym, ale wobec zwiększającego się finansowania w postaci dotacji o celowym charakterze, również autonomii wydatkowej. Nierzadko pojawia się pytanie, ile pozostało samorządności w samorządach, czy zjawiska kryzysowe, ale też zmiany regulacyjne wynikające tak z polityki krajowej (Polski Ład), jak i międzynarodowych wymogów środowiskowych i klimatycznych (koncepcja gospodarki neutralnej klimatycznie oparta na zielonym wzroście i zrównoważonym rozwoju) paradoksalnie nie odwracają reformy samorządowej, sprzyjając tendencjom centralizacyjnym w zakresie gromadzenia i wydatkowania środków publicznych.

Niniejsza monografia stanowi próbę poszukiwania nowej perspektywy dla rozwoju finansów samorządowych, nowego ładu w odpowiedzi na zmieniające się uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne, uwzględniając czynniki finansowe i pozafinansowe, aspekty gospodarcze, społeczno-demograficzne, środowiskowe i klimatyczne. To niełatwe wyzwanie, więc z pewnością publikacja nie wyczerpuje problematyki badawczej dotyczącej finansów samorządowych. Kierowana do szerokiego środowiska akademickiego, w założeniu autorów, ma stanowić inspirację dla podjęcia kolejnych wysiłków badawczych, kontynuacji pasji i dociekań

naukowych na temat potrzeby i kierunków zmian finansów samorządowych w wymiarze lokalnym i regionalnym.

Układ monografii odzwierciedla kompleksowe, wieloaspektowe podejście do finansów samorządowych, uwzględniając tradycyjne ujęcie od zagadnień ogólnoteoretycznych po kwestie szczegółowe, nierzadko prezentujące wyniki wycinkowych badań empirycznych. Praca obejmuje łącznie 18 rozdziałów w ramach pięciu wyodrębnionych obszarów tematycznych. Punkt wyjścia do wielopłaszczyznowych rozważań i analiz stanowią opracowania przedstawiające kluczowe w kontekście zadań publicznych, a co za tym idzie, alokacji niezbędnych do sprawnej ich realizacji zasobów finansowych, zagadnienie centralizacji i decentralizacji, z uwzględnieniem problematyki autonomii finansowej i podatkowej samorządu terytorialnego jako fundamentów federalizmu fiskalnego, władztwa daninowego jednostek samorządu terytorialnego, jak również konkurencji podatkowej w sektorze samorządowym. Zaprezentowane zostały wyniki badań wraz z propozycjami rozwiązań modelowych w odniesieniu do elementów konstrukcyjnych podatków od nieruchomości, jak też w kontekście analizowanych nierówności fiskalnych i mechanizmów korekcyjno-wyrównawczych. Odrębnie rozwinięta została problematyka stabilności finansowej JST, czynników ją kształtujących, z odniesieniem do reguł fiskalnych w systemie ram krajowych, jak i komparatystycznie na tle innych krajów UE. Aspekt stabilności fiskalnej został poszerzony o kwestie zrównoważonego wzrostu, zielonej gospodarki, transformacji energetycznej, jak też wpływu zjawisk kryzysowych na kondycję i perspektywy rozwoju jednostek samorządu terytorialnego.

W imieniu zespołu autorskiego wyrażam przekonanie, że niniejsza monografia, porządkując i poszerzając wiedzę na temat aktualnych problemów finansów samorządowych, kreśląc wskazując kierunki i inspirując do dalszych badań i dociekań teoriopoznawczych, będzie dobrze służyć nie tylko nauce, ale również dydaktyce, zwłaszcza jako materiał dla studentów ostatnich lat studiów ekonomicznych i prawniczych, przygotowujących prace seminaryjne i dyplomowe, dla słuchaczy szkół doktorskich. Mamy nadzieję, że prezentowane oceny i przemyślenia koncepcyjne okażą się przydatne także w praktyce, w procesie tworzenia i wdrażania rozwiązań legislacyjnych w obszarze finansów samorządowych.

Jolanta Szolno-Koguc